

■ AZ ELSŐ ÁRULÓ

Éjsötét győzelem

■ KOVÁCS PATRIK

MARCO BELLOCCHIO KIMÉRTEN, VISSZAFOGOTT ESZKÖZÖKKEL MESÉLI EL A COSA NOSTRA POKOLRASZÁLLÁSÁT: AZ ELSŐ ÁRULÓ IMPOZÁNS TÖRTÉNELEMLECKE.

Tommaso Buscetta, a „két világ főnökeként” ismert olasz maffiavezér a nyolcvanas évek derekán kitérgette a Cosa Nostra legféltettebb titkait a hatóságoknak, s ezáltal hozzájárult a morálisan már régóta hanyatló szervezet lefejezéséhez. Vallomásai révén az itáliai rendőrség – hosszú évtizedek után – végre alaposan feltérképezhette a maffia működését és belső viszonyait. Bár később sok más besúgó is csatlakozott hozzá, mégis Buscetta vált a „tisztelertemeltő férfiak” elleni keresztshadjárat jelképértékű figurájává. Marco Bellocchio nemzetközileg is jegyzett, számos díjjal elhalmozott munkája, *Az első áruló* egyrészt Buscetta pátoszmentes életrajza, másfelől izgalmas időutazás, a Cosa Nostra legviharosabb húsz esztendejének lenyűgöző freskója. Nehezíti a befogadást, hogy Bellocchio kockázatos narratív technikát választ: *Az első áruló* öreguras tempóban, szaggatottan, hűvös tárgyilagossággal beszél el a nyolcvanas évek

maffiaháborújának főbb epizódjait. A forgatókönyvírók kulcsfontosságú adatokkal – személy- és helységnevek, történelmi események -, továbbá rejtett, mélyebb összefüggésekkel is zsonglörködnek, és ha nem vagyunk tisztában a korszak olasz történelmének körvonaláival, könnyedén elveszhetünk a részletekben. Kezdetben a főhős (Pierfrancesco Favino) karaktere is alárendelődik a szinte jegyzőkönyvi pontosságú történelemleckének, a második féldőben viszont fordul a kocka. A hírhedt maffiaellenes csúcserkép sorai már pattogó feszültségtől terhesek. Buscetta és a Cosa Nostra vezérkarának izzó szócsatáiban végre minden egyes megszólalás ólomsúllyal bír (a szekvencia értékét pedig csak emeli, hogy a stáb ugyanabban a neonfényes betonbunkerben forgatott, amelyet a per céljára építettek egybe a palermói Ucciardone börtönrel). *Az első áruló* innentől csak felfelé ível: kár, hogy Buscetta az egyetlen éles kontúrokkal megrajzolt, rétegzettebb figura (még a legendás vizsgálóbíróval, Giovanni Falconéval való „bajtársi kapcsolata” is kifejtetlen marad, ami óriási kihagyott ziccer az írók részéről), de az utolsó bő egy órában legalább az ő egyéni drámája kicsúcsosodhat. Bellocchio ugyanis a Maxi-per bravúrosan megkomponált jeleneteit követően nézőpontot vált: a perspektíva személyessé szűkül, s a történelem forgatagából előlép egy érző szívű mészáros, hogy végre betöltsse a vásznat.

„Előlép egy érző szívű mészáros”
(Pierfrancesco Favino)

Innentől kezdve pedig valósággal szárnyal. *Az első áruló*: a kényszerűségből Amerikába emigrált, megtört gengszter portréja akkor is elsőrangú, ha Bellocchio továbbra sem mond le a mozaikszerű építkezéséről, s a nagyívű időugrások olykor gátolják az érzelmi azonosulást. Buscetta tragédiája, hogy valójában nem kívánná a maffia vesztét, a korábbi fegyvertársaival való kapcsolatát is csak azért viszi kenyértörésre, mert úgy érzi, am azok elárulták a Cosa Nostra eredeti szellemiségét. Többszörös – lelki és fizikai – határhelyzetét lehengerlő momentumok érzékeltek: a népszerű olasz sláger, a *Lasciatemi Cantare* epekeserűvé hangszerelt változata éppúgy szíven üt, mint Buscetta és Totò Riina velős tárgyalótermi párbeszéde. Hősünk kozmikus magánya a zárójelenet párhuzamos montázsában teljesedik ki: az idős, rákbeteg Buscetta még floridai otthonában is a vérbosszútól retteg, s gépkarabélyt markolva tud csak elszenderedni, hogy még álmában is hajdanvolt bűneinek hagymázás képei kísérsék. Bellocchio érdeme, hogy nem burkolja aranyfüstbe a kétes múltú informátort, és pálfordulását sem tételezi magasztos áldozatként. Tudatosan kerüli el, hogy munkája közhelyes tételfilmmé váljon. *Az első áruló* inkább Martin Scorsese friss műremekére, *Az irre* hajaz: mindkét moziban hasadt pályáivú gengszterhősökkel találkozhattunk, akik veretes erkölcsi normákat taposnak sárba, de ezért nem vérrel fizetnek, hanem – és ez jóval súlyosabb büntetés – identitásuk porlad hamuvá. „Ágyban szeretnék meghalni. Azt hiszem, az lenne számomra az igazi győzelem” – mondja Falcone bírónak a vallomástételre készülő Buscetta. Vágyát végül teljesítette a sors. Ha ez valóban győzelem, akkor éjsötét – akárcsak a kihűlt tetemek bőrén száradó alvadt vér.

AZ ELSŐ ÁRULÓ (Il traditore) – brazil-francia-német-olasz, 2019. Rendezte: **Marco Bellocchio**. Írta: **Marco Bellocchio, Valia Santella**, Ludovica Rampoldi. Kép: **Vladan Radovic**. Zene: **Nicola Piovani**. Szereplők: **Pierfrancesco Favino** (Tommaso Buscetta), **Fausto Russo Alesi** (Giovanni Falcone), **Fabrizio Ferracane** (Pippo Calò), **Maria Fernanda Cândido** (Cristina). Gyártó: **IBC Movie – Kavac Film – Rai Cinema**. Forgalmazó: **Mozinet**. *Feliratos*. 145 perc.

